

POJEM IN OBSEG DOLINE V SLOVENSKI REGIONALNI GEOGRAFIJI

Ivan Gams*

Izvleček

Beseda "dolina" v mnogih slovenskih regionalnih imenih se ne sklada z dolino v geomorfološkem pomenu, pač pa pomeni na splošno nižji svet, kar je mnogo širši pojem doline iz ljudskega izrazoslovja. Članek navaja alternativna nadomestila za "dolino", ki bi bolj ustrezala glede na obseg in obliko ozemlja (porečje, ravan, nižavje itd).

Ključne besede: ljudsko geografsko izrazoslovje, geografska terminologija, geomorfologija, regionalna geografija, Slovenija, zamejstvo.

THE NOTION AND SIZE OF VALLEY IN SLOVENIAN REGIONAL GEOGRAPHY

Abstract

The word "dolina" (valley in English) in the names of numerous Slovenian regions does not stand for the valley in its geomorphological sense, but for an area at lower altitudes, which is much wider popular comprehension of the "dolina". The article offers interchangeable words for such regions, which could better determine the size and form of the region (river basin, plain, lowlands, etc.)

Key words: Popular geographic terms, Geographic terminology, Geomorphology, Regional geography, Slovenia, Transborderland.

V slovenski geografiji se beseda dolina javlja v več pomenih, od česar je odvisen obseg njenega ozemlja. Različni pomeni nastajajo že v geografskih panogah, ki jih mora regionalna geografija upoštevati.

1. Pojem in obseg doline v geomorfologiji

V tuji in naši geomorfologiji dolino istovetijo z rečno tvorbo. V leksikonu Geografija (Leksikoni CZ, 1977) je dolina opredeljena z besedami: "Globel,

* Akad., red. prof. v pokoju, Ul. Pohorskega bat. 185, 61113 Ljubljana.

običajno podolgovata, ki jo je na zemeljskem površju izdolbla reka ali ledenik." Podobno jo, sicer z drobnimi razlikami, opredeljujejo tudi tuji geografski slovarji. Skupno jim je podolgovata depresijska reliefna oblika in nastanek zaradi pretežno rečnega delovanja.

Za nas je v tem članku pomembno, da je pobočje doline prav tako osnovna prvina pojma, kot je dolinsko dno. Šele obe prvini skupaj sestavljata torej pojem doline.

Po pravopisnih pravilih tudi dolino kot vsako drugo reliefno obliko pišemo z malo začetnico, tudi če mislimo konkretni primer (savska dolina oz. dolina Save). Pri tem je mišljena le tista oblika, ki jo je vidno in neposredno izoblikoval vodni tok, ne pa njegovi pritoki. Za dolino zgornje Save uporablja A. Melik (1954) imena Podkorenska, Jeseniška dolina ali kar Dolina, kot to imenuje ljudstvo. V geomorfološkem pomenu je to le dolina med Ratečami in Blejsko Dobravo, ne zajema pa stranskih dolin, kot so Radovna, Krma, Kot, Vrata, dolina Pišnice in Planica.

2. Dolina v ljudskem terenskem izrazoslovju

Žal nimamo znanstvene analize pojma dolina v ljudskem izrazoslovju. Že bežen pregled kaže, da je pojmovanje zelo široko in da so pri tem velike regionalne razlike.

Najbolj obsežno ljudsko besedišče v zvezi s pojmom dolina je objavil Badjura (1953), ki pa je pri svoji opredelitvi ljudsko pojmovanje pomešal z geomorfološko razlago. Na str. 194 pravi: "Doline, globoka ter na dolgo in široko izkopana, izravnana dna med gorami pa so velike, najpomembnejše vdrtine, največji razori v zemeljski površini. Vanje sili po nešteti tokavah vsa izpodnebna moča, se zbira v potoke in reke ter nazadnje izliva v morje." Badjura v teh dveh stavkih povezuje obliko z njenim rečnim nastankom.

V ljudskem izrazoslovju je osnova doline v pregibu zemeljskega površja navzdol. Kjer se pregane navzgor, so gore. Zato pozna ljudstvo doline tudi na krasu, a je tudi tu pomen mnogostranski. Čeprav še nimamo sistematično zbranega ljudskega izrazoslovja s krasa, lahko ljudske "doline" geomorfološko opredelimo z naslednjimi strokovnimi nazivi (Slovenska ... 1973):

a) Vrtača. Da ima ljudstvo zanjo ime dolina, navaja tudi Badjura (1953, str. 180). Izjema je belokranjsko domače ime draga (Gams, 1973).

b) Slepa dolina (glej Odolina, iz V dolini, na južni strani Brkinov, Vremška dolina).

c) Suha dolina. Kot dokazilo bo tu večkrat naveden Atlas Slovenije — okrajšano AS, Mladinska knjiga, 1992, ker so v njem bolj ohranjena ljudska imena.

Pod vplivom stroke in šol so na krasu marsikje ljudsko dolino zamenjali z dolom. Večji doli pa naj bi po Meliku (1962/1963) nastali iz dolin presahljih

alogenih rek. Tako naj bi po Meliku nastal tudi Čepovanski dol, ki ga pa ljudstvo imenuje Čepovanska dolina.

Ker na krasu po mnenju večine ne gre za prave rečne doline, je šolska geografija mnoga ljudska imena po dolini spremenila v dole, ki so dobili prizvok kraških oblik. Sore (1983, str. 21) pa pravi, da je z doli posebno obdarjeno območje zgornje Pesnice, kjer vlada rečni relief. Tam je tudi največ krajevnih imen, sestavljenih iz "dolov". Dolov torej v ljudskem izrazoslovju nikakor ne moremo omejiti samo na kras.

Ljudska raba ne pozna suhih dolin na krasu. V naselbinskih imenih zasledimo to ime v obliki Suhadol na pobočju pod Slomom pri Žičah, dolini Save pod Gorami in v rečni dolini na Bizeljskem, v obliki Suhadole na rečni naplavini ob Pšati in na pobočju v Mirenski dolini. Tem imenom je skupna lega ob mrtvih strugah (Pšate v Suhadolah) ali nad začetno dolino z občasnim tokom v fluviokraškem ali rečnem reliefu. Presihajoč vodni tok pa je izjemnost predvsem v širšem območju vododržnih kamnin. Tak primer je suha dolina pod Plešivčko kopo (1414 m), kjer le ob visoki vodi teče Suhadolnica. Po suhem dolu imenujejo domačini še vso nižjo rečno dolino med domačijo Suhadolnik in Podgorjem. Potok pa ohrani prvotno ime vse do izliva v Mislinjo v Slovenj Gradcu.

"Suhe doline" terciarnih, a danes presahlih površinskih tokov notranjske Reke na Krasu zaslužijo to geomorfološko oznako le med Divačo in Sežano, kjer je depresija ožja in omejena s pobočji. Od tu dalje do Komna in Štanjela je ravnik ali kvečjemu planota, ki proti Raši in Branici nima višjega obrobja. Višjega roba (oz. "pobočja") večinoma nima tudi bazoviška "suha dolina" (gl. Melik, 1960).

Geografija je na krasu uvedla geomorfološki naziv podolje za skupek dolinastega sveta (po Badjuri, 1953, dolovje). Čeprav podolje ni ljudsko ime, je v redkih primerih že prišlo na zemljevide kot regionalno ime (AS: Senožeško podolje).

d) Uvala. (Npr. Leskova dolina v masivu notranjskega Snežnika. Na Pokljuki je planina Kranjska dolina, ki je v dnu depresijske oblike, sestavljene iz suhe doline in uvale.)

e) Kraško polje. (Na primer Cerkniška, Loška, Ribniška dolina. Ljudsko ime Cerkniško polje se nanaša na poljski del pod Cerknico, Cerkniška dolina pa na vso globel.)

V rečnem reliefu pomeni ljudski izraz dolina največkrat rečno tvorbo vseh oblik, od grape do doline s širokim dnom ("ploske doline"). Pomeni tudi kotlino (npr. Krška kotlina), podolje (Vitanjsko podolje) in nižavje (Spodnja Savinjska dolina).

Tudi pri ljudskih imenih za rečne doline raznih oblik in razsežnosti Badjura (1953, str. 204) premalo loči med dialekti oz. predeli, ko navaja za dolinaste oblike 16 ljudskih imen (dol, dolček, dolec, dolek, dolič, dolinka, dolovje itd), poleg tega pa še 16 enačic kot izraze dolinastega sveta za manjše "pretrge". Zadostuje že pregled ljudskih imen na starejših in novejših zemljevidih, da se lahko prepričamo

o nasprotnem. Nad Begunjami je v Karavankah 1,5 km dolga široka in višje v grape razcepljena dolina, ki ima ljudsko ime Draga. Marsikje pa ta beseda pomeni obcestni jarek. Na karti št. 79 je v AS vpisana dolina za 2,5 km dolgo Dolino Triglavskih jezer, ki je med četrtim in prvim jezerom, za suho Lopučniško dolino na Zgornji Komni, visečo pobočno zajedo pod Stadorskimi Orličmi nad Komarčo. Na tem listu so doli z imeni Trebiški, Zadnjiški, Ravni dol, ki so začetne grape. Nedaleč stran sta Zgornja in Spodnja dolina v Bohinju. Prva je rečna in ledeniška, druga pretežno ledeniška. Na Pokljuki sta Kranjska dolina v nižjem vegastem površju in periglacialna Rudna dolina. V bližnjih Bukovskih gorah je planina Bareča dolina na strmem pobočju nad Ribčevim Lazom.

Ljudstvo imenuje torej dolino vsako globel ne glede na njen nastanek in obliko. Ljudski pomen je širši, kot je v geomorfologiji. Podobno, brez omembe nastanka, opredeljuje dolino tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika: "Nižji, navadno podolgovat svet med hribi ali v gričevnati pokrajini." V ljudski rabi ima dolina dvojni obseg, enega za oddaljene predele in drugega za domačine. Poglejmo primer Tuhinjske doline. Pod višjimi pobočji iz starejših kamnin v njej prevladuje gričevje iz terciarnih odkladnin, široko okoli 1 km. Sama dolina Nevljice se je vanj poglobila le za nekaj sto metrov na široko. Geomorfološko pojmovana dolina Nevljice je torej bistveno manjša od Tuhinjske doline, kot jo poznajo npr. v Kamniku ali na Vranskem. Tamkajšnji prebivalci na gričevju pa imenujejo dolince le ljudi iz krajev ob Nevljici.

3. Dolina v imenih regionalnogeografskih regij

Pri dosedanjih sistematičnih regionalnogeografskih členitvah Slovenije (Ilešič, 1972, Melik, 1954, 1957, 1959, 1960, Gams, 1983) ne moremo ugotoviti pojmovanja doline in iz njega izhajajočega obsega regije tam, kjer "dolinske regije" (to je take z imenom doline v naslovu) niso ozemeljsko omejene v besedilu ali na skici (Ilešič, 1956). Od večjih regij imajo v splošni geografski rabi v svojem imenu "dolino" Labotska, Ziljska, Kanalska, Zgornjesavska, Soška, Vipavska, Reška (v povezavi z Brkini), Mirenka, Zgornjesavinjska, Mežiška, Mislinjska, Dravska dolina. Precej pogosto pa se javljajo še manjše, Poljanska in Selška dolina v Škofjeloškem hribovju, dolina Kolpe, Ribniška in Kočevska dolina (slednje Gams, 1983), Spodnja Savinjska, Šaleška, Pesniška, Ščavniška, Bistriška, Kokrska dolina in druge ozemeljske enote.

So primeri, da isti avtor dolino omejuje po dveh merilih. Melik (1957) obravnava pod naslovoma Dravska in Mislinjska dolina le dno doline. V drugi objavi (1954) pa mu ime Zgornjesavska dolina (imenovano tudi Jeseniška, Podkorenska ali kar Dolina) pomeni porečja zgornje Save. Enako je pri Vipavski dolini (1960), kjer je njen obseg porečje Vipave. Še več razlik najdemo med različnimi avtorji

regionalizacij. Večini pa dolina v naslovu regije pomeni porečje reke in ne dolino v geomorfološkem smislu besede, kar pa zbuja vprašanje o enotni zasnovi geografije.

Da je dobila "dolina" tak pomen in obseg, je prispeval tudi novejši družbeni razvoj. Splošno je znano, da se na dolinskem dnu razvijajo vse nekmetske gospodarske panoge s prometom vred, hitro zgoščuje prebivalstvo, ki se zlasti v sredogorju priseljuje iz zalednega vzpetega sveta. Doline so postale gibalno vsega družbenega razvoja in so ne le prometno, ampak tudi gravitacijsko območje širokega zaledja. Vse to pa velja v še večji meri za kotline, zlasti večje.

Beseda kotlina sicer ni ljudska (Badjura, 1953) ne kot pojem in ne kot pokrajinsko ime. Vendar se je uveljavila v poimenovanju regij: Celjska, Ljubljanska, Krška — za slednjo ima ljudstvo ime Spodnja Krška dolina (gl. Perko, 1989), Velenjska, (gl. Sore, 1963), Bovška (gl. Pokrajina, 1988), Litijska, Sevniška itd. Podoben značaj imajo Dravsko-Ptujsko polje. Tudi pri gorskih kotlinah je podobna problematika kot pri dolinah, saj sega njihovo pobočje ponekod visoko v gorovje (primer: Bovška kotlina. Gl. Pokrajina ... 1988)

Problematično pri označevanju regij po dolinah je to, da je ena od panog geografije geomorfologija, ta pa drugače pojmuje dolino kot regionalna geografija. To dopušča dvojni obseg. Do tega je prišlo, ker je regionalna geografija svojega prevzela iz ljudske rabe. V njej pa je, kot smo videli, pojem doline večpomenski. Zato iz samega naslova regije njen obseg ne moremo ugotoviti.

Druga problematičnost "dolinskih" regij izvira iz dejstva, da tako ljudstvo kot regionalna geografija delita regije po dveh vidikih, tako dobljene regije pa se v rečnem in fluviodenudacijskem reliefu prekrivajo ali izključujejo. Po prvem kriteriju ločimo regije vzpetega sveta, po drugem pa regije nižinskega sveta. Po prvem kriteriju poznamo gričevnate, hribovite in gorske regije, po drugem pa doline, kotline, polja, podolja, nižavja ipd. Pri tem razmerje med vzpetim in ravninskim svetom vedno ne odloča. Po vzpetinah imenovane Slovenske gorice imajo večji delež ravnega sveta kot na primer Mežiška dolina. Pri tem pa splet dolin, ki jih regionalna geografija poimenuje po glavni dolini, izrine regijo, imenovano po gričevju, hribih ali gorovju. Škofjeloško hribovje lahko razdelimo na Poljansko in Selsko dolino, Pohorsko Podravje na Dravsko, Mislinjsko, Mežiško dolino in Vitansko podolje. Te doline in doline pritokov glavne reke zajemajo domala vse ozemlje Škofjeloškega hribovja, Pohorja, Kozjaka, Strojne. Toda ta vzpeti svet ima svojo regionalnogeografsko fiziognomijo, prav tako kot tudi imenovane doline. Regionalna geografija ne sme prezreti nobene od obeh splošno uveljavljenih regij.

Iz zavesti, da taka neskladja ne koristijo logični zasnovi slovenske regionalne geografije, bi bil o navedeni problematiki potreben poseben dogovor o enotnem pojmovanju. Izgovor, da so regijska dolinska imena splošno uveljavljena, ne more biti opravičilo. Tu je navedenih nekaj predlogov za možne kompromisne rešitve, ki pa niso v prid regijskim imenom po dolinah.

Dolinam pripisujemo vlogo za hitro rast prebivalstva, razvoj neagrarnih panog, za nastanek komunikacijske mreže, za središčne kraje s širokim gravitacijskimi

območji, ki zajemajo ves zaledni vzpeti svet. Dejansko pa je taka vloga pridržana ravnemu svetu, ne pa tudi dolinskemu pobočju. V bolj razgibanem reliefu so pobočja dolin in kotlin strma, redko poseljena in imajo take naravne in družbenogeografske poteze, ki so značilne za vzpeti svet. Zato je bolj smiselno, da namesto geomorfološkega pojmovanja doline stavimo v naziv regije ravni svet in to tudi v naslovu omenimo. Če pa želimo regionalnogeografsko obravnavati ozemlje v vsem porečju glavne reke, je bolj smiselno za regijo s takim obsegom uporabiti drugo ime in ne dolina.

Od navedenega pravila odstopa nekaj izjem. Tu so predvsem mesta na ožjih ravninah, kjer se stanovanjska gradnja širi tudi po bližnjem pobočju. Tako je zlasti v rudarskih mestih, ki na ravnem dnu doline nimajo dovolj prostora, in v obalnih mestih.

V nadaljnjem bodo nakazana variantna ali povsem druga imena za glavne tradicionalne "dolinske" regije.

Ime Labotska dolina se nanaša večidel le na 16 km dolgo in 7,5 km široko kotlino med Golico in Svinjo na odseku med Wolfsbergom in Šentpavлом (St. Paul). Ime kotlina zasluži po geoloških in geomorfoloških vidikih. Podlago gradijo več sto metrov debeli terciarni sedimenti, ki si površje delijo s kvartarnimi odkladninami. Na jugu kotlino omejuje Gradniško hribovje (delno gričevje), skupno z Grebinjskim gričevjem na jugozahodu. Če sta Golica in Svinja posebni enoti, je smiselno v imenu omejiti obseg na dno Labotske kotline, da ne razpolovimo obe gorovji.

Nasprotni primer je t.i. Radovljiška kotlina, ki je kotlina zaradi globokih kvartarnih sedimentov le v geološkem, ne pa tudi v geomorfološkem pomenu, saj je preveč odprta proti vzhodu. Podobno je z imenom Celjska kotlina.

V spodnjem, nekdanjem slovenskem delu Ziljske doline zajema sama dolina Zilje s svojimi mokrotnimi naplavinami le del dna, kjer se javljajo vzdolž "periadriatskega šiva" starejše in magmatske kamnine in v njih gričevje. Bolj smiselno bi bilo ime Ziljski jarek, ki nakazuje geomorfološko obliko in geološki nastanek ob vzporednih tektonskih prelomnicah, ali pa Ziljsko podolje.

Kanalsko-zgornjesavsko podolje po Meliku (1954) razpada v tri dele, Kanalsko dolino, Jeseniško (Podkorensko) ali Zgornjesavsko dolino in vmesno Trbiško pokrajino, v glavnem po treh porečjih, Bele, Ziljice in zgornje Save. Če naj regija Zgornjesavska dolina obsega porečje zgornje Save, jo je treba tako tudi imenovati. Variantno ime je Zgornjesavska dolina z zaledjem.

Regionalno ime Soška dolina navadno omenjamo v okviru Goriškega, a tedaj ne gre za samo dolino Soče, temveč za širše ozemlje. Zaradi svoje pokrajinske raznolikosti jo delijo na značilne odseke, a neenotno. Zato imena kot Zgornja, Srednja in Spodnja Soška dolina še ne nakažejo točnega obsega. Regija navadno vključuje Baško grapo in t.i. Breginjski kot, ki je zunaj porečja Soče. Nad Bovško kotlino imamo poleg doline Soče v Trenti še dve dolini, Koritnico in Bavščico. Zato je obseg Soške doline smotno omejiti geomorfološko, na dolino Soče same. Ostalo

ozemlje je v naslovu treba posebej omeniti. Mogoče pa se je temu imenu odreči in uporabiti imena njenih bolj homogenih enot: Bovško (za visokogorski del Julijskih Alp), Tolminsko in Kobariško, po potrebi Baška grapa in Šentviška planota. Ilešič (1972, s. 12) ima za dolino Soče pod Mostom na Soči naveden naslov "Srednja Soška dolina (Kanalsko)" in k njej prišteva tudi hrbet med obmejno Idrijco in Sočo. Tega Melik (1960) imenuje Kambreško, vse skupaj pa prišteva h Goriškim goram. Če naj obdržimo dolinsko ime, je primernejši naziv Spodnja Soška dolina z zaledjem (ali s Kambreškim, v Melikovem smislu).

K sreči so redki primeri, ki Soško dolino razširjajo na vse porečje Soče, katerega obseg pa je v Trnovskem gozdu manj znan.

Uveljavljeno ime Vipavska dolina je sporno tudi zato, ker je na južni rob pritisnjena dolina Vipave ozka, prometno in naselbinsko bistveno manj pomembna kakor podgorske kvartarne ravnine in vnesno nizko flišno gričevje med Podnanosom, Vipavo, Ajdovščino, Šempasom in Kromberkom. Nekoč uveljavljeno domače ime Vipavsko (Melik, 1960) se je nasledilo vsaj v imenu prebivalcev — Vipavci. Zato se ponuja smotnejše ime Vipavsko (po potrebi Vipavsko s Soško ravnino). Variatno ime je Vipavsko nižavje, ki je tako glede na lego med višjim Krasom in robnimi kraškimi planotami na severu. Vendar s flišnimi Brdi nad Rašo višinsko ne zaostaja za planoto Krasa.

Če naj regija Brkini z Reško dolino (ali dolino Reke) obsega, v nasprotju z okolico, vse flišno ozemlje, bi morali njeno ime še podaljšati z navedbo Jelšanske doline, morebiti pa tudi Ilirsko-Bistriške kotline, ki ima v dnu pretežno pliokvartarne sedimente. Krajše bi bilo Brkinsko flišno območje.

Ker je dolina Mirne večinoma ozka in manj vidna v pokrajini in ker sega regija Mirenska dolina navadno v hribe na severni in južni strani, takemu obsegu ustreza ime Porečje Mirne.

Za že omenjeno Tuhinjsko dolino lahko uporabljamo ime Tuhinj, po katerem so dobili ime Tuhinjci.

Zgornja Savinjska dolina (po Mezetu, 1966, Gornja Savinjska dolina) navadno ne obsega le doline zgornje Savinje, ampak tudi Zadrečko dolino, zaledno Predalpsko hribovje in na Solčavskem tudi del Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp. Verjetno jo Melik (1954) zato uvršča med Zgornje Savinjsko in ozemlje deli na manjše dolinske in vzpetinske podenote. V širšem obsegu bi bilo regijo smotrnejše imenovati Porečje zgornje Savinje ali po Meliku Zgornje Savinjsko.

Glede na ime Zgornje Savinjsko (podobno kot Gornje Podravje) bi pričakovali regionalno ime Spodnje Savinjsko. Ker pa bi to pomenilo tudi del druge regije — Posavskega hribovja, se je Melik (1957) odločil za ime Celjska kotlina (imena Spodnja Savinjska dolina v naslovih ne uporablja, verjetno zato, ker ni ob najspodnejši Savinji, tej med Celjem in Zidanim Mostom). Zbornik 16. zborovanja slovenskih geografov (Celje 1993) je uvedel ime Savinjska, obravnava pa pri fizični geografiji Posavinje, v družbeni geografiji pa večidel spodnje Posavinje (brez Velenjske kotline in Z dela občine Slovenske Konjice). Kot že pri prejšnjih

zbornikih tudi tu naslovi prispevkov niso usklajeni z naslovom knjige, kar je pač dokaz naše neurejene terminologije. Ime Savinjska lahko razlagamo z željo urednikov, da je ta regija enakovredna Štajerski, Kranjski ali Dolenjski, ali pa je mišljena kot okrajšava Savinjska pokrajina. Če je z imenom mišljena okrajšava za "Savinjsko območje", je bolj usklajeno s podobnimi drugimi primeri v Sloveniji ime Posavinje ali Savinjsko (kot Sotelsko). V okviru spodnjega Posavinja izstopa kot gospodarsko gibalno ravnina ob srednji Savinji, ljudsko (v bolj oddaljeni okolici) imenovana Spodnja Savinjska dolina. Po geomorfološkem pojmovanju zajema Celjska kotlina tudi del Posavskega hribovja in vzhodnih Karavank (kot pobočja kotline). Ime po kotlini je vprašljivo, ker je preveč odprta proti vzhodu. Alternativno ime je Savinjsko nižavje, ki vključuje ravnine in gričevje, izjemoma, v območju Ložniškega gričevja, tudi osamljene hribe. Z Voglajnskimi pa sega v sosednjo regijo — Voglajnsko-soteljsko nižavje (za ime podolje je gričevnata pokrajina preširoka).

Regionalno ime Mežiška dolina je nazorno za razkorak med ozko, v reliefu nepomembno dolino in prometno ter gravitacijsko vlogo dolinskih naselij. Od opisov stare industrializacije do regionalne monografije (Medved, 1967) naprej zavzema ta regija porečje Meže. Dolinsko dno predstavlja le nekaj odstotkov vse gorate regije. Toda samo v glavnih naseljih v dolini, Črna, Mežica, Prevalje, Dobja vas in Ravne, je 7/10 vsega prebivalstva iz leta 1991. Ker pa je v regionalni geografiji v ospredju pokrajina kot celota, je ustrežnejše regionalnogeografsko ime Pomežje.

Tudi Mislinjska dolina je v regionalni geografiji ime za porečje Mislinje. Melikova (1957) omejitve na terasasto dno v Slovenjgraški kotlini in Spodnji Mislinjski dolini ni vprašljiva, če upoštevamo še regije Pohorje, Gmajna, Vzhodne Karavanke in Hotuljsko podolje. V novem Družinskem atlasu (DZS, v letu 1994 še v tisku) je na karti naravnogeografskih enot Slovenije ozemlje jugozahodno od Pohorja imenovano Zahodno Pohorsko Podravje, v katerem sta tudi Mežiška in Mislinjska dolina. Ponuja se alternativno ime Slovenjgraško, ki je skladno s posebno srednjeveško upravno enoto Slovenjgraškim.

Bolj kot je reliefno omejena Zgornja Mislinjska dolina v Slovenjgraški kotlini, v reliefu vidno izstopa dolina Drave med Mariborom in Libeličami. Toda ime Dravska dolina za odsek med Falo in Libeličami pomeni v regionalni geografiji tudi gorat svet med Kozjakom, gorovjem Košenjaka in vrhovi Pohorja (gl. Zgonik, 1977, Ilešič, 1972). Ta svet je slemenasto-dolinast. Samo ob 26 glavnih pritokih je skupna dolžina dolin 150 km, dolžina dolinic ob pritokih drugega in tretjega reda je še večja. Ves ta dolinski svet ne moremo imenovati samo Dravska dolina, ki je med Falo in Dravogradom dolga 42 km.

Učbenik za geografijo Slovenije (Gams, 1983) se zadregi z imeni Mežiška, Mislinjska in Dravska dolina izogne s skupno enoto Pohorsko Podravje.

Tako kot pri drugih dolinskih regijah je mogoče tudi v tem primeru ohraniti vzpetinske in dolinske enote tudi za tako ostro razmejeno ozemlje, kot ga zahteva

sedanja zasnova regionalnogeografske monografije Slovenije. Po desetih letih dela je njena izdelava prešla v končno fazo. Lahko bi dolinske regije, kot so Dravska, Mislinjska dolina in Vitanjsko podolje, delili na ravninski del in zaledni hriboviti gorski del. Na podobne podenote bi Pohorje razpadlo tudi v okviru regij v Nizkem Podravju, ki segajo v gorato Podravje. Pohorje bi bilo kot posebna geografska enota skupno prikazano po tistih vidikih, ki so značilni za to gorovje. Posebnosti, ki so v njem nastale pod vplivom okoliških ravninskih (dolinskih) regij, pa bi dobili s seštevkom mikroregij, ki so prikazane v okviru dolinskih regij. Pri teh bi gravitacijsko hribovito zaledje obravnavali le toliko, kolikor je povezano z ravninskim svetom. Tako kot Pohorje bi obdelali v okviru Pohorskega Podravja (ali Goratega Podravja) tudi Kozjak s Košenjakom in Vzhodne (Vitanjske, Paške) Karavanke, ki gravitirajo na obe strani. Tako, vendar bolj opisno kot kvantitativno, se je regionalne členitve tega predela lotil tudi Melik (1954).

Doslej so bile na pretresu "dolinske" regije pri regionalnogeografski razčlenitvi Slovenije. Povsem druga problematika pa je v panožnih geografskih (gospodarskih, upravnopolitičnih, sociogeografskih) členitvah in tematskih opisih Slovenije. Žal želijo pisci takih analiz prevečkrat ohraniti regijsko ime iz regionalne geografije, pri tem pa po svojih potrebah spreminjajo obseg regije. V takih primerih je smiselno, da se v naslovu navede glavna tematika in njeno območje, področje, rajon in podobno (Gams, 1984, npr. Haloško vinorodno območje, flišno ozemlje Brkinov in podobno).

Tako imenovanje regij, ki se delno oddaljuje od dosedanjšega geografskega in ljudskega poimenovanja pokrajin, bo naletelo na odpor tradicionalistov in se bo bolj uveljavilo čez desetletja. Z njim pa se bo regionalna geografija uveljavila kot veda s samostojno zasnovo, ki bo temeljila na večji sistematičnosti in logičnosti kot doslej.

Sklep

Mnoge slovenske geografske regije imajo ime po dolini, ki pa ni geomorfološko, temveč širše pojmovana kot porečje reke ali gravitacijsko območje dolinskih naselij. S tem se popači geomorfološko pojmovanje. Na drugi strani pa zasluži vodilno vlogo v gospodarskem in prebivalstvenem napredku ne vsa dolina s pobočji vred, temveč predvsem naplavno dolinsko dno. Po imenu doline v naslovu zato ni mogoče sklepati na obseg regije.

Druga zagata je v tem, da v rečnem in fluviokraškem reliefu povezani dolinski svet izrine ozemlje, ki ga starejša in ljudska geografija imenujeta po vzpetinah (gričevju, hribovju, gorovju). Vse to kliče po bolj domišljenih imenih regij. Do sedanjih nesporazumov je prišlo, ker se je regionalna geografija glede imen naslonila na ljudsko geografijo, ki pa oddaljene predele širše in nedoločno opredeljuje za dolinske, bolj ozko pa v sami regiji. Za domačine v regiji pa so dolinci ali poljanci prebivalci le v naseljih na naplavnem rečnem dnu.

Dosedanje poimenovanje dolin in s tem povezanih obsegov regij, ki imajo dolino v naslovu, je neenotno in nejasno, pogosto nelogično. Kaže ga izboljšati tudi na račun opustitve stare prakse v stroki in javnosti. V tem smislu je mogoče sedaj uveljavljene doline v regionalnih imenih nadomestiti s porečjem, kotlino, podoljem, nižavjem, po centralnem kraju (Bovško), po prebivalcih (Vipavsko) itd. Za lažji prehod na novo pa lahko v naslovu uporabljamo stara in nova imena hkrati kot enakovredna ali z enim v oklepaju oz. v podnaslovu.

Povzetek

V slovenskem ljudskem izrazoslovju pomeni dolina enostavno nižji svet. Čim više v gorah žive ljudje, tem širši svet zajema njihova "dolina". Poleg tega pomeni ljudska dolina tudi oblike, ki jih v fluvialni geomorfologiji imenujemo rečna dolina, porečje, nižavje, ali v kraški geomorfologiji vrtača, slepa dolina, uvala, kraško polje in podolje. Mlada slovenska regionalna geografija je iz ljudskega izrazoslovja med drugim sprejela v regionalna imena tudi ljudsko pojmovano dolino. Tako regionalno ime pa pomeni ne le rečne doline, ampak tudi vse porečje (primeri: Zgornja Savska dolina, Soška dolina, Vipavska dolina, Mirenska dolina, Zgornja Savinjska dolina, Mežiška dolina, Mislinjska dolina, Dravska dolina, dolina reke Reke) in v njem mnoge manjše doline. Taka regijska imena zato zavajajo glede obsega in reliefne oblike v ozemlju, ki ga nakazujejo.

Vzrok za tako pogosto rabo "doline" v regionalni geografiji je v dejstvu, da so to območja hitrejšega družbenega napredka, prebivalstvenega zgoščevanja, prometa in naselij, ki s svojimi funkcijami zajemajo zaledno gričevje in hribovje. Toda vse te značilnosti so omejene na ravninski svet v dnu dolin in kotlin in se ne javljajo na dolinskem pobočju, ki je v tem pogledu tudi del vspetin. Tako "dolina" v regionalnih imenih ni upravičena tudi s tega ozira.

Članek zato predlaga zamenjavo besede dolina v širših regionalnih imenih z ustrežnejšo oznako, največkrat porečje, kotlina, nižavje ali gravitacijskim območjem središčnega krasa s kakim drugim ljudskim imenom itd.

Summary

In Slovenian popular language, the term "dolina" (literal English translation: valley) stands for the "land below". To people living in the mountainous world it signifies any land at a lower altitude in general. So the word stands for those landforms which are in geomorphology of fluvial landforms called: river valley, river basin, and lowland, or, doline, blind valley, dry valley, uvala, polje, and lowland in the geomorphology of karst landforms, respectively. The young Slovenian regional geography adopted certain popular terms, including "dolina".

So, not only the main valley is indicated with this term, but also its larger area, usually a river basin (the valleys of the Upper Sava, Soča, Vipava, Reka, Mirna, Upper Savinja, Meža, Mislinja, Drava rivers), and numerous smaller "valleys". These regional names are therefore misleading as regards the size and the form of the territory they denote.

The reason for such frequent use of the term "dolina" in Slovenian regional names lies in the fact that these landforms are actual areas of social progress, population concentration, transport, and towns as functional centers for the surrounding hills and mountains. All these aspects are limited to level grounds on the bottoms of valleys (and basins) and do not occur on valley slopes which are definitely part of hills and mountains. Thus, the word "dolina" in functional regional names is not really justified.

Therefore, the article promotes substituting the word "dolina" in regional names with Slovene terms for river basin, or basin, or lowland, or the names of functional hinterland of the town, according to its popular use, etc.

Literatura:

- Badjura, R., 1953: Ljudska geografija, terensko izrazoslovje. DZS, Ljubljana.
- Gams, I., 1973: Razvoj slovenskih besed kras in dolina v mednarodna termina do konca 19. stoletja. Slovenska kraška terminologija. Zv. geogr. institucij Jugoslavije. Ljubljana.
- Gams, I., 1983: Geografske značilnosti Slovenije. Geografija. MK, Ljubljana.
- Gams, I., 1984: Metodologija geografske členitve ozemlja. Geografski vestnik, 61, Ljubljana.
- Ilešič, S., 1956: Slovenske pokrajine. Geografski obzornik, 3, št. 2.
- Ilešič, S., 1972: Geografska regionalizacija Slovenije. Geografski vestnik, 44, Ljubljana.
- Leksikoni Cankarjeve založbe. Geografija. 1972. Ljubljana.
- Medved, J., 1967: Mežiška dolina. MK, Ljubljana.
- Melik, A., 1954: Slovenski alpski svet. SM, Ljubljana.
- Melik, A., 1957: Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. SM, Ljubljana.
- Melik, A., 1959: Posavska Slovenija. SM, Ljubljana.
- Melik, A., 1960: Slovensko Primorje. SM, Ljubljana.
- Melik, A., 1962/63: O dolih na krasu. Arheološki vestnik 13–14, Ljubljana.
- Meze, D., 1966: Gornja Savinjska dolina. Dela 10 Inštituta za geografijo SAZU. Ljubljana.
- Perko, D., 1989: Vzhodna Krška kotlina in njena pokrajinska sestava. Geografski zbornik, 29, SAZU, Ljubljana.

- Pokrajina in ljudje na Bovškem (ur. J. Kunaver). 1988. Ljubljana.
- Slovenska kraška terminologija. 1973. Ljubljana.
- Sore, A., 1963: Velenjska kotlina, včeraj in danes. Celje.
- Sore, A., 1993: Krajevna imena 1. Geografski zbornik, 40, št. 1.
- Zgonik, M., 1977: Dravska dolina. Obzorja. Maribor.